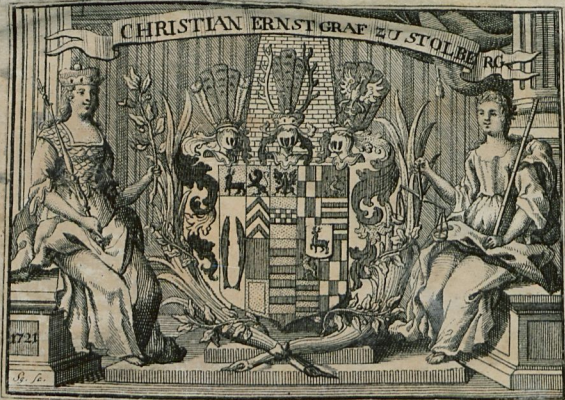

St. 10. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30.

- 1 Aug. Varenij diff. de religione tutissima. 1686.
- 2 petri Malberg diff. de veritate Christianismi. 1706.
- 3 Beuah. v. Landen diff. de norma controversarum
L. dei. 1709.
- 4 Sam. Schelguij diff. de haeticis fugiendis. 1689.
- 5 Henr. Lysij programma. 1728.
- 6 eiusdem diff. de opposoae iae 1728.
- 7 God. Weyeri diff. de ambitu theologiae 1708.
- 8 Christoph. Laughaas animadversiones
in anonymi theologiae astronomicae
Systema. 1718.
- 9 God. Deutch diff. de natura theologiae
moralis. 1708.
- 10 Willh. Luteri explicatio dicti Epoch.

20. v. d. d. 1731.

protop.
Articular

11. Bernh. v. Sander ^{1702.} Diss. de revelatione divina
 12. Godofr. Wezeri Diss. de Scriptura
 sua inspirata. 1701.
 13. Joh. G. Neumannii Diss. IX de erroribus
 fanaticorum. 1693.
 14. apocryphis ad sanam societatis Rosae
 crucis. 1614.
 15. Sam. Schelguijj, Diss. de verbo Dei 1701
 16. Ach. Christ. Rangern Diss. de jure baptismi. 1687.
 17. polycr. Leyser Codicem Rom. vom Exorcismo. 1591
 18. Mich. Gehrcken Diss. examinans paradoxum
 spiritus & 1707.
 19. Gori. Sicuri, origo Atheismi. 1684.
 20. pauli Roeberti Diss. de vita Evangelicorum
 emendatione. 1638.
 21. Joh. G. Neumannii Diss. de methodo augustiniana
 contra Waleburchos. 1689.
 22. Anti. Wymarij formula in sacris nostris
 Augustanae confessioni ubiq. consentanea. 1666.
 23. ejusdem, actus baptismalis 1666 v. 2000. 1666
 24. Godofr. Weyne Diss. utrum necesse sit
 ceremonias in Ecclesia esse similes. 1695.
 25. Balth. Bebelij Diss. de articulis fidei. 1673
 26. Joh. G. Neumannii orationes duae. 1692
 27. Joh. Telery Diss. II de generatione hominis
 & 1696.
 28. Joh. B. v. Sander
 29. a Sander
 1695
 de
 tarua

30. Abr. Calovij Diss. de heresi abnegante 1639
31. Jac. Henri. Kalthasar de zelo pomeranorum aduersus
reformatos. 1722
32. Wilh. Lyseri Diss. de predestinatione 1636.
33. Abr. Calovij Diss. de eterna predestinatione
1639.
34. Abr. Rubaoi programma 1639.
35. Abr. Calovij Diss. de abusu Calvinisticis in fidei Myst.
1639.
36. Joh. Affelmanni trias Syllogismorum Calvinisticorum
1615.
37. Horstij Specimen consuetudinum 1612.
38. Joh. Wiegandus contra Neministas 1576.
39. Coel. Mircenti analysis phili II. in 8. 8. 1624.
40. Joh. franc. Hluchi Scutinium veritatis fidei.
41. Sam. Schelguizij examen hujus Scutiniij
1682.
42. Ad. Marc. Kiewitz conti Schelguizij examen.
1683.
43. Andri. Dani. Habichtorst programma 1701.
44. ejusdem Diss. in Jes. XLVIII. in 16. 1701.
45. Joh. Wiegandus de Deo uno essentia trino personis
1575.
46. Andri. Wiggizij Diss. de mysterio trinitatis 1634.
47. Machij. elui Grabe Diss. contra Socinianos. 1662.
48. Joh. Christophi Rostenschers Diss. de divina futurorum
cognitione 1689.
49. Joh. Viti. Gregorovij programma. 1712.
50. p. Weiz. Thesauri de justificatione fidei 1582
51. Godof. Wegneri, Diss. de justitia superabundante.
1708.
52. Joh. Wiegandi resp. in quest. de dicto Joh. peccatum
est anomia. 1572.
53. Ant. Tarovij Diss. de discrimine peccati iracundiae
1711.
54. Joh. Maresovij Diss. de pia fraude 1611.
55. Joh. Schottii examen Matth. in 3. b. 37. 1686
56. prope
57. 1602.
58. 1726.
59. 1727. p. b.
descendit

8

FAVENTE SUMMO NUMINE
MAGNIFICI SENATUS ACADEMICI JUSSU
PRO LOCO
PROFESSIONIS IN THEOLOGIA
EXTRAORDINARIÆ
NOTAS ET ANIMAD-
VERSIONES
IN
ANONYMI CUJUSDAM
THEOLOGIÆ
ASTRONOMICÆ
SYSTEMA,

PUBLICO ERUDITORUM EXAMINI SUBMITTIT

PRÆSES

CHRISTOPHORUS Sanghansen/

S. THEOL. D. EJUDEMQUE ET MATHEMATUM P.P.

RESPONDENTE

JOHANNE PHILIPPO Bullinger/

REG. BOR.

IN AUDITORIO MAXIMO

ANNO MDCCXVIII. DIE VIII. APRIL. HORIS ANTE - ET POMERID.

REGIOMONTI. TYPIS REUSNERIANIS.

PATRI PATRIÆ.
AUGUSTISSIMO, SERENISSIMO AC POTENTISSIMO
PRINCIPI AC DOMINO,
DN. FRIDERICO
WILHELMO,
REGI BORUSSIÆ,
MARCHIONI BRANDENBURGICO,
S. R. I. ARCHI-CAMERARIO ET ELECTORI,
SUPREMO ARAUSIONENSI, NUCOMENSI ET VALLAN-
GINENSI PRINCIPI,
MAGDEBURGI, CLIVIÆ, JULIÆ, MONTIUM,
STETINI, POMERANORUM, CASSUBIORUM, VANDA-
LORUM ET MEGAPOLIS, ITEM IN SILESIA, CROSNAE
DUCI,
BURGGRAVIO NORIMBERGENSI,
PRINCIPI HALBERSTADII, MINDÆ, CAMINI,
VANDALIAE, SVERINI, RACEBURGI & MEURSAE,
COMITI HOHENZOLLERIAE, RUPINI, MARCAE,
RAVENSBERGAE, HOHENSTEINII, TECKLENBURGI,
LINGÆ, SVERINI, BURAE & LEERDAMI,
MARCHIONI VEHRÆ & VLISSINGÆ,
PRINCEPS RAVENSTEINII, ROSTOCHII, STARGARDIÆ,
LAUENBURGI, BUTOVIAE, ARLAIAE AC BREDÆ, &c. &c. &c.
REGI AC DOMINO SUO CLEMENTISSIMO,

Dissertationem hanc inauguralem, qua Professionem in Theo-
gia extraordinariam clementissime sibi nuper demandatam
auspicatur, cum ardentissimo Regiæ felicitatis voto

humillime offerre

CHRISTOPHORUS

I. N. 7.

Amctsi paradoxa Astronomorum clarissimorum, recentiorum imprimis placita non vulgo tantum, sed & eruditorum quibusdam exosa omnino videntur & impia, eo quod plebeji Systematis mundi sensibus blandientis eversionem in Scripturam S. injuriosam, ipsius veracissimi Dei testimonio oppido adversam censent; aliis tamen rationes Astronomicas mentis oculo perspicacius introsipientibus, Scriptura attentius considerata alia prorsus sedet sententia, qui putativos illos errores cum divino verbo commode conciliari facile animadvertunt. In duas nimirum classes merito dispecimus, quæ in systematibus Astronomicis suspectæ esse possunt propositiones, quarum altera certo demonstratas, altera maxime probabiles complectitur. Sicut enim cujuslibet Doctoris scientiæ alicujus systema tradentis officium est, ut quæ demonstrare licet, accurate demonstret, in iis vero, quorum demonstrationem humana infirmitas non admittit, sententiam maxime probabilem, quantum possibile, inquirat & eligat; ita & Astronomi, quando ad veritatem pervenire datur, expuræ Matheseos principiis, adjunctis, quæ observationibus nituntur, propriis, quæ affirmant, solide & invictè demonstrant, quando autem eo usque procedere non possunt, eam eligunt sententiam, quam observationibus suis maxime convenire judicant. In utroque vero hoc thesium Astronomicarum ordine nullæ continentur, quæ cum divino verbo conciliari non debent, aut saltem non possunt; ita ut Scripturæ autoritas facta tecta maneat. Quod ad veritates certo demonstratas attinet, eas Scripturæ omnino esse conformes, adeo manifestum, ut non nisi stupidi ingenii hominem, aut Scripturæ irrisorem obloqui posse existimemus, saltem talem, qui in rebus leviculis & ad fidem non spectantibus, imprimis Physicis & Mathematicis errasse scriptores sacros impie defendere audeat. Veritas veritati contradicere nequit, quia duo contradictoria simul vera esse nequeunt, adeoque quicquid ex lumine naturæ ut invicta veritas demonstratur, veritati extraordinario modo in Scriptura revelatæ non potest adversari.

A

fari.

fari. De veritatibus natura notis expresse Paulus dicit, quod DEus eas patefecerit. Rom. i. v. 19. qui ut omnis boni, ita & Naturæ luminis autor est Jac. I. v. 17. Cum adeo DEus sine imperfectionis labe sibi ipsi contrariari nequeat, neque, possibile erit, veritates ex naturæ lumine notas contra illas pugnare, quas DEus in verbo suo manifestavit. Quando proinde Astronomus ex evidentibus principiis asserta sua legitime demonstrat, tantum abest, ut contradictionem aliquam Scripturæ metuere opus habeat, ut potius certus esse possit, omne illud, quod ipsi adversatur non posse esse sensum Spiritus S. in Scriptura loquentis, licet ita forte primo intuitu videatur. Idonea itaque tunc Scripturæ explicatio investiganda, & relicta verborum proprietate ad intimiorem, qui primo statim se non offert, penetrare oportet sensum, ut Scriptura Astronomiæ pulchre consentiat. Licet vero hæc verbi divini & thesium Astronomicarum necessaria conformitas ad maxime probabilia Astronomorum placita extendi nequeat; satis tamen & de iis constabit, quod saltem Scripturæ ita commode conciliari possint, ut hujus autoritati sacratissimæ nihil decedat. Fuerunt, nonnulli ex quorum sententia tantum abest, ut Scriptura receptis ob probabilia argumenta Astronomorum hypothesebus contradicat, ut potius eas confirmet, cum a litera recedendum esse putent, si illæ non admittantur. Veruntamen negari vix potest, hujus sententiæ Patronos scripturam variis artibus ad suam opinionem detorque- re, ob quas in gravissimam nonnullorum reprehensionem incurrunr, quare & nos iisdem minime ad stipulamur; largimur potius lubenter, ipsam literam Scripturæ Astronomis adversari, si tantum sensum ejus iisdem esse contrarium non concedatur; adeoque alia profus via hic incedendum judicamus. Observamus nimirum, quod optimi Ec- clesiæ nostræ Theologi & Philologi non dissentent, Scripturam res naturales, non ut ab intellectu percipiuntur, sed ut sensibus nostris representantur, ut sunt *Φαινόμενα* non *ἡσθητὰ τὸ εἶναι* sæpe nomina- re & describere; idque juxta *Glossum* per metonymiam adjuncti, qua adjuncta rei apparentia pro ipsa re ponitur. Ita e. g. Extremitas cœ- lorum dicitur pro terra longinqua Es. 13. v. 5. Deut. 4. v. 32. c. 30. v. 4. &c. quia cœlum non sphericum, sed hemisphericum apparet, quasi extremitates ejus extremis Orbis terrestris finibus innitantur. Josua sermone ad solem & lunam directo, Sol, inquit, substi-

Ac

ste כנבען & luna בעמק אירון Jos. 10. v. 12. ubi manifestum est, quomodocunq; præfixum כ explicetur, sive per in, sive super, sive contra, ut alii volunt, solem tunc & lunam versus eam plagam apparuisse, in qua videbatur ipsi Gibeon & Ajalon. Unde sol substitit כנבען & luna בעמק אירון non nisi apparenter, respectu nempe Josuæ, qui alium stationi luminarium locum assignasset, si alibi fuisset. Pl. 19 v. 7. exitus tribuitur soli a sine cœlorum, ubi per hunc Horizon intelligitur, qui cœlum non nisi apparenter terminat, nec exitus alius intelligi potest, quam apparens, quia eo tempore, quo nobis sol oritur, aliis dudum ortus in medio cœlo versatur. Act. 27. v. 27. circa medium noctis putasse dicuntur nautæ περιπατεῖν τῆς αὐτοῦς χερσῶν, ubi accessus regionis apparens indigitatur, quia navigantibus litora moveri, & loca remotiora accedere videntur. Novimus quidem, quæ ad hæc & similia Scripturæ loca responderi soleant, quæ sæcus sentiunt, sed contorta ea sunt omnia, & Scripturæ vindicibus parum digna; saltem non probabiliora iis, quæ pro Scripturæ litera copernicante solent afferri. Quod si autem hujusmodi locutiones Opticæ in Scriptura admittuntur; nullæ amplius in concilianda ea cura Astronomorum assertionibus difficultates superfunt. Quando nimirum theses Astronomicæ maxime probabiles Scripturæ contradicere videntur, dicendum solummodo, Scripturæ literam rei apparentiam exprimere, Astronomum rem ipsam, adeoque mirum non esse, si illa huic contradicere videatur, quia res sæpe numero aliter se habent, quam quidem apparent; interim nullam veram esse contradictionem, quia ad sensum eruendum literæ Scripturæ non inhaerendum, & verba ejus per metonymiam explicanda, ut per apparentiam istam, id, cum quo apparentia conjuncta intelligatur. e. g. Astronomus dicit solem in medio fere sui systematis Planetarii quiescere, Scriptura eidem cursum adscribit: si autem cursus metonymice mutatum solummodo situm indicat, nulla est contradictio, si quidem mutare situm respectu alterius potest, quod tamen ipsum immotum manet. Astronomus stationem soli ordinariæ, scriptor sacer extraordinariæ tribuit: si autem per extraordinariam stationem situs extraordinaria ratione non mutatus tropice intelligitur, alter alteri non contradicit; cum possibile sit, aliquid esse immotum, quod tamen, cum situm suum ordinariæ respectu alterius, quod movetur, semper mutat, non nisi extraordi-

ordinarie in situ eodem persistit. Astronomus terram circa axem volvi, & motu isto vertiginis unam ejus partem post aliam soli obverti, iterumque subduci docet; scriptura solem oriri & occidere indicat. si autem ortus solis per apparitionem solis in Horizonte ante latentis, occasus solis per occultationem solis in Horizonte ante conspicui tropice explicatur; manifestus utriusque consensus omnino intelligitur. Hac ratione scripturæ nullos errores impugnant, qui vel maxime Astronomorum thesibus calculum addunt, & verissima dicunt omnia, quæ Scriptura etiam in rebus Astronomicis pronunciat. Ita e. g. verissimum judicant, quod Scriptura dicit, solem currere, quia verissimum est, solem situm suum respectu terricolarum continuo mutare, verissimum dicunt, solem per miraculum stetisse, quia verissimum est, eundem non nisi miraculose in eodem situ permansisse. Verissimum dicunt, solem oriri & occidere, quia verissimum est, solem, quando per aliquot horas latuit, in Horizonte ortivo iterum videri, & quando aliquandiu conspicuus fuit, in Horizonte occiduo occultari. Rationem quoque satis probabilem adferre licet, quare Spiritus S. commodissime hic tropice loqui potuerit, quia nimirum ita salva sua veracitate communi hominum sermone uti potuit, quem citra necessitatem nemo facile immutabit. Ipsi Astronomi res Astronomicas ex professo tradentes eodem utuntur, quando Planetas stare, & retrocedere, solem oriri & occidere dicunt, quando solstitia, solis conversiones, luminarium conjunctiones &c. nuncupant: longe commodius itaque Spiritus S. de rebus Astronomicis sermonem faciens, vulgari loquendi consuetudini se accommodavit, qui longe sublimiora docens eas saltem obiter, & aliud agendo attingit. Sed objiciunt, qui secus sentiunt, communem canonem Exegetarum, a litera non esse recedendum, nisi summa id efflagitet necessitas: unde propter probabiles tantum, quas Astronomi adferunt rationes, tropos non esse admittendos judicant. Veruntamen canon ille strictè acceptus tantum valet de rebus supernaturalibus, ubi propter argumenta probabilia, quæcunque etiam sint, licet & demonstrationis speciem mentiantur tropos effingere utique non licet, quia homo *Ἰσχυρός ἐ δέχεται*, quæ sunt Spiritus Dei 1. Cor. 2. v. 14. adeoq; Scriptura ipsa docet, ea esse adversa argumentis etiam summe probabilibus ex natura petitis; at vero in rebus natura-

libus

libus propter argumenta etiam quæ non sunt demonstrativa a Scriptu-
 ræ litera jure recedimus, si tantum talia sunt, qualia Astronomorum
 esse eruditi non amplius dubitant, quæ nimirum maxima probabilitate
 se se commendant. Ita e. g. Herodem eo momento, quo Christus di-
 xit: Herodes est vulpes, in bestiam istiusmodi quadrupedem non
 fuisse mutatum, nullo modo demonstrative evincitur, quia tamen id
 maxime probabile, nemo nisi fanatico spiritu abreptus in explicandis
 Christi verba a litera recedere veretur. Probabiles rationes quæ ad
 demonstrationem proxime accedunt, tanta pollent efficacia, ut nos
 fere invitos ad assensum quodammodo cogant. Sic corpora non esse
 mera phænomena mentis demonstrari nullo modo ex natura potest;
 sed tantum probabiliter probari: neminem tamen unquam vixisse cre-
 dimus, qui corpora extra ipsius mentem dari, etiam invitus non sta-
 tuisset. Talia itaque maxime probabilia cum sint Astronomorum
 argumenta, quæ recte percepta assensum fere extorquent, satius certe
 erit propter ea tropos in Scriptura admittere, quam assertionibus
 Astronomorum approbatis ipsam Scripturæ veritatem aut θεοπνευ-
 σίας, si non omnino, tamen quoad res naturales in dubium vocare.
 Dum autem hac ratione saniozem quidem Astronomiam defendimus,
 eamque ab omni impietatis suspitione liberamus; minime tamen ap-
 probamus hypotheses quascunque arbitrarías, occasione tantum thesi-
 um Astronomicarum pro lubitu effictas & in puriorem Theologiam
 injurias, quæ ipsos fidei articulos prætextis rationibus Astronomicis
 audacter vellicandi occasionem præbent. Unde cum hujusmo-
 di commentis omnino refertum sit *authoris cujusdam anonymi*
SYSTEMA THEOLOGICÆ ASTRONOMICÆ a G. G.
Leibnitio in Essais de Theodicée P. 1. § 18 pag. 125. seqq. exhibitum,
 quod latine redditum & notis quibusdam illustratum lectori impræ-
 sentiarum communicamus; æquum sane existimavimus omnem in id
 impendere operam, ut quæ in eodem pium animum merito offendant,
 in adjectis animadversionibus luculenter ostendamus.

SYSTEMATIS
THEOLOGICÆ ASTRONOMICÆ
LEIBNITIANA DESCRIPTIO.

Est quidam ingenii laude præstantissimus, (1) qui principium meum de Harmonia (2) ad hypotheses usque arbitrarias, quas neutiquam approbo, persecutus

(1) Nomen Autoris nec indicat *Leibnitius*, nec detegunt *Collectores Actorum Eruditorum*, quando *ad A. 1711 pag. 167. in recensione centaminis Theodiceæ* Theologiæ Astronomicæ mentionem faciunt; quantum autem nobis constat totum illud systema meditationibus ipsius *Leibnitii* tribuendum, in gratiam Originistarum propositum, quibus *Vir Illustris* saltem præ *Manichæis* favit, ut ipse diserte fatetur in *Responsione Belio data de harmonia præstabilita in Histoire Critique de la Republique des Lettres T. XI. Art. 4 pag. 107*. Monet interim aperte, quando sententiam suam de eodem exponit, quod satis quidem jucundum sit, & auctoris ingenium commendet, ipse vero non omnia approbet, quæ in illo continentur. Imprimis defectum revelationis in ejusmodi rebus, quæ citra eandem sciri non possunt, auctori exprobrat in

Theod. pag. 128. Unde si ipse ejus auctor est, non ex animi sententia, sed ut ingeniosum magis quam verum systema suum proposuit. Neque tamen propterea inanem in refutanda hac Theologia Astronomica laborem capimus, licet ab ipso etiam inventore non fuerit approbata. Quamvis namque hac ratione animadversiones nostræ auctoris mentem non feriant; feriant tamen omnes, qui forte ex præritu novitatis ejus suppositiones avidè arripiunt, siquidem novaturientium quorundam animos nova hæc doctrina ita occupare potest, ut majorem ei, quam auctor ipse, fidem adhibeant. Et si etiam hoc metuendum non sit; ostendere tamen sufficet, quam facile etiam viri ingeniosissimi in errores incidere possunt, si vanæ conjectandi libidini in rebus Theologicis indulgeant.

(2) De Harmonia Mundi non antiquiores modo Philosophi verba

ba faciunt, sed & recentiores multa operose commentantur. Illorum antiquissimus fuit *Pythagoras* famæ gloriam imprimis consecutus, quod naturam universi musicis rationibus fabricatam fuisse docuit, ut asserit *Athenæus lib. 14 f. m. 632.* Post quem *Platoni & Archytæ* eandem sententiam tribuit *Plutarchus in fine Opusculi de Musica T 2 Op. fol. 1147.* nec dissentit *Philo Judeus in lib. de mundi Opificio pag. 17. 21 & c. Ptolemaeus lib. 3. Harmonicorum cap. 8. seqq.* aspectuum cælestium configurationes, corporumque mundi motus ad Musicæ leges exigit. Ex recentioribus mundi harmonici hypothesin ulterius profecuti sunt *Job. Picus Mirandula, Franciscus Georgius Venerus, Robertus Fluddius & c.* quibus omnibus palman facile præripit *Job. Keplerus*, qui ut alibi, ita inprimis in *libris 5. Harmonices mundi* doctrinam istam nova quadam ratione explicare conatus est. Verum si diligendum, quod res est, magis ingeniosa sunt illa, quæ autores isti proferunt, quam vera, nec solidis argumentis nituntur, quod jam olim *Aristoteles* de Pythagoræorum sententia pronunciat *lib. 2. de celo cap. 9. Conf. Job. Baptista Ricciolus in Alm. novo lib. 9. sect. 5. cap. 8. seqq.* Si tamen harmoniam

quandam in hoc universo esse dicendum est; synecdochice ea explicanda, & intelligenda per eam miranda omnium mundi partium dispositio, proportionatissima unius ad aliam intercapedo, & magnitudinis uniuscujusque ad finem suum obtinendum appropriatæ exactissima analogia, qua singulæ mundi partes ita sibi invicem correspondent, ut mutata una merito harmonia totius pereat, ceu de corporum cælestium harmonico concentu egregie loquitur *Athanasius Kircherus lib. 10. Musurgie pag. 381.* vel generalius adhuc consistit ea in rerum omnium exacta conformitate, & convenientia perfectissima rerum singularum cum universis, digna sapientia infinita summi Artificis, qui sine dubio mundum optimum & perfectissimum condidit. Et hæc est illa harmonia *Leibnitii* h. l. intelligenda, quando principii harmonici injicitur mentio. Si quidem quod hic dicitur *principe de l'harmonie* alibi vocatur *hypothese des acords* Vid. *Journal des Savans A 1695. p. m. 459* item *principe de la convenance* in *Theodic. p. m. 186.* Quantum nimirum *extr. cit. p. m. 117. 172. 175. 187. & c.* it. *Causa Dei asserta per justitiam ejus §. 21. 41. 46. & c.* constat, Leibnitiana sententia hæc est,

fecutus Theologiam fere Astronomicam (3) finxit. Existimat nimirum peruersitatem præsentem mundi hujus inferioris cœpisse, postquam Angelus Præses globi terrestris (4) cum

est: Deus ab a tercio omnia possibilis sibi repræsentavit, ubi tunc mundum creatus salva sua sapientia & bonitate non potuit non optimæ seriei existentiam addere, ut fieret mundus optimus, qui actu existit. Unde cum melior. possibilem series, ex majori eorundem convenientia & conformitate intelligatur; Deus ejusmodi mundum creasse censendus est, in quo singula cum univ. ersis exactissime conveniunt, & quidem non nostro judicio, qui saepe ejusmodi convenientiam non animadvertimus, quia singula cum singulis tantum comparamus; sed judicio Dei, cujus intellectus infinitus nexum singulorum cum univ. erso distinctissime percipit. Hanc convenientiam univ. ersalem Leibnitiu. s appellat harmoniam univ. ersalem, quæ, cum ultima ratio sit, quare hæc & non alia potius possibilem series actu existat, merito principium audit.

(3) Autoris Anonymi systema, Theologiæ fere Astronomicæ systema dicere placet *Leibnitio*, quia paradoxas aliquot assertio-

nes, v. c. stellas fixas esse soles, terram esse Planetam, Planetam esse satellitem Solis &c. assumit, quibus præter Astronomiæ peritos nemo fere fidem adhibet. Si tamen dicendum, quod res est, cum præsens systema errores in scripturam injurios contineat, qui ex hypothesebus Astronomicis minime fluunt, sed adjectis arbitrariis, quas autor pro lubitu finxit, innituntur, melius sane fuisset a denominatione ista abstinere, quæ innocenti Astronomiæ impietatis suspicionem importat. Rectius autem tractatus *Wilhelmi Derham* in Anglia nuperrime editus *Astro-Theory* inferibitur, in quo ex admirando mundi systemate & corporum totalium dispositione ab Astronomis explicata, ipsa Dei existentia, sapientia & bonitas imo ipsa erga Deum officia deducuntur.

(4) Qualem Angelum Præsidem globi terrestris autor indicet, ex perlecto ejus systemate facile patet. In Globo enim mundano, qui nunc terra vocatur, homines certo angelorum ordini successisse docet, adeoque sicut

nunc

nunc homines terram incolunt, ita eandem olim cujusdam angelici ordinis domicilium fuisse statuit, sicque per angelum præsidem globi terrestris Principem ordinis angelici globum terrestrem in habitantis intelligit. Nimirum juxta *Bryanum Turnerum in Tentamine de primi peccati introitu, sive de lapsu angelorum & hominum pag. 17. & 19.* Angeli in certos ordines distributi fuerunt, quorum quilibet peculiare habuit *ὀνομαστικῶν*, assignatam stationem in Epistola Judæ v. 6. indicatam; penes præfectos autem archangelos *præfidiæ* in hoc universum Domini sub uno Deo summipotentem aristocratica fuit administratio. Ex hoc systemate Turneriano dum quædam assumit autor, & ad suas hypothèses applicat, *ὀνομαστικῶν* cujusdam angelorum ordinis, ipsum etiam illum globum, qui nunc terra est fuisse fingit, cujus præfectum archangelum Præsidem globi terrestris appellat. Dum autem hac ratione tellurem nostram angelorum quorundam sedem aliquando fuisse docet, suavibus sane delectatur somniis, & *ἡμετέρας ἐκ τῆς ἐσχατίας*. Ex natura enim quod asserit, stabilire nequit, cum ex ea nequidem existentiam angelorum certo demonstrare liceat, & omnia argumenta

quæ adferri solent infirmo talo nitantur; ut pluribus ostendit *Scherzerus in Syst. L. de Ang. S. 2.* Multo minus vero Scriptura autori patrocinator, quæ terram quidem filii hominum datam asserit *Pf. 115. v. 16. Conf. Gen. 1. v. 26.* domicilium vero angelorum eandem fuisse nullibi docet. Nulla ergo prorsus ratione nititur paradoxa illa sententia, quam autor proposuit, imo potius contrarium ejus probabili satis ratione patet. Angelos enim Spiritus esse incorporeos & immateriales propter *Pf. 104. v. 4. Ebr. 1. v. 14.* omnino asseveramus. Si autem Spiritus sunt, corporeo non indigent domicilio, si extensi non sunt, extensum etiam domicilium minime requirunt. Unde & eorum nonnulli, qui de domicili angelici conditione operose disputant, corporeum tamen illud esse determinare nolunt, ut cum aliis Francofurtensibus *Gregorius Francus de Cælo Beatorum pag. 38. & 43.* Imo si vel maxime autor noster angelos subtilissimis corporibus instructos censet, cujus sententiæ defensores antiquiores *Dionys. Petavius Dogm. Theol. T. 3. lib. 1. de ang. cap. 2.* recentiores *Abraamus Calovius T. 4. Syst. Art. de Ang. pag. 35.* notavit, quibus nostris temporibus *Petrus Poire-*

B

cum hic adhuc Sole esset, (5) h. e. stella fixa propria luce ful-

Poiretus in Oeconomia divina lib. 4. cap. 11. n. 4. T. 2. pag. 250. & William Coward in erast. The just scrutiny &c. Londini A. 1706. in oct. edito pag. 103. seqq. ipse quoque Leibnizius in Theod. P. 2. §. 124. adeoque & sine dubio autor accessit; omnino tamen concedet, & concedere cogitur, quod legio integra angelorum in uno homine esse potuerit, id quod Scriptura expresse docet Marc. 5. v. 9. & 15. Unde & tunc vero simile non videtur, amplissimum ejusmodi mundi globum, qualis terra est, conditum olim fuisse, ut ejusmodi corpusculorum quantum aliquot millia in uno homine esse possunt, domicilium fieret. Hoc enim æque inconueniens videtur, ac si quis pro animalculis, non nisi oculo armato apparentibus integram urbem exstrueret.

(5) *Guilielmus Whistonus in Theoria telluris nova lib. 2. hyp. 1. & Deshlevus Cluverus in Geologia cap. 1. terram olim Cometam fuisse contendunt, & in Historia creationis Mosaica tantum describi dicunt, quomodo Cometa per certos materiae motus ejusmodi Planeta factus sit, qualis nunc exi-*

*stit. Hos merito refutant uno ore Theologi & nostri, & alii, quia a proprio & literali sensu in historia creationis discedunt, cum tamen creatio inter mysteria referatur, quæ fide apprehendimus, Ebr. 11. v. 3. in quibus propter aliquas rationes probabiles scripturæ literam minime deserere licet, ut supra jam observavimus. Longe vero manifestius narrationi Creationis Mosaicæ contradicit autor, quando ex fictione *Carresfi in Princip. Phil. Part. 4. n. 2.* aut occasione forte eorum, quæ *Poiretus* l. c. de mundo angelico luminosissimo, post lapsum angelorum in chaos tenebrosum converso docet, terram solem olim fuisse, propria luce fulgentem asserit. Si enim Terra unquam Sol fuisset, vel statim a principio existentiae suæ lucida vel opaca quidem creata, & postea flammam concipiens in solem conversa fuisset; sed neutrum salva divina Mosis autoritate dici potest. *In principio creavit Deus calum & terram. Terra vero erat rudis & indigesta moles, atque caligo abyssu imminebat, dicit Moses Gen. 1. v. 1. 2.* Vocis בְּרָאשִׁית vavivæ quidem inveniuntur explanationes,*

tiones, de quibus videre licet
Thomam Gatakerum in Cinno sive
adversarius miscellaneu lib. 2. cap. 1.
Operum Crit. pag. 241. seqq. verum
 difficultates hic non nulli fingunt
 sine necessitate. מִשְׁמַרְתָּי enim
 principium denotare notum est.
 Jam autem principium necessario
 relationem habet ad aliud, cujus
 principium est. Unde cum hic
 nihil aliud exprimitur, cujus re-
 spectu principium vocetur, in-
 telligendum de principio primo,
 de principio καὶ ἐξοχῆν tali, de
 principio rerum omnium creatura-
 rum, quæ unquam principium ha-
 buerunt. Jam ab hoc primo
 principio docet Moses rudem &
 indigestam terram fuisse, caligine
 coopertam, quæ abyssum seu
 aquas terram obtegentes quasi re-
 plevit, de quibus tenebris non
 nulla notatu digna adfert, & quod
 ipsis etiam gentilibus per traditio-
 nem fuerint notæ observat *Gui-*
lielmus van der Muelen in Dissert-
ationibus Phil. de die mundi &
rerum omnium natali Diss. 1. pag.
50. seqq. Minime ergo tellus no-
 stra ab initio existentiae suæ sol
 fuit, qui propria luce fulsit. Juxta
 Moſen condita prius terra est, &
 tunc demum lux creata Gen. 1. v.
 1. 2. 3. Si itaque Tellus ab initio
 statim sol fuisset, & propriam
 habuisset lucem, lux fuisset ante

lucem, quod ἀτόνον. Neque
 vero etiam dici potest, terræ glo-
 bum quidem initio fuisse corpus
 opacum & tenebrosum cum lux
 nondum esset, postea autem so-
 lem factum & flammam concepisse,
 eaque extincta demum opa-
 cam rursus faciem induisse. Ite-
 rum enim contradicit Moſes,
 quando docet DEUM statim cum
 lucem creasset primo nempe crea-
 tionis die, eandem a tenebris dis-
 stinxisse Gen. 1. v. 4 h e per con-
 stitutas tenebrarum & lucis in
 diebus & noctibus vicissitudines
 quotidianas effecisse, ut hæc ab
 illis distingui posset, quemadmo-
 dum versu statim sequente 5. se
 ipsum explicat. Conf. *Clericus ad*
b. l. Patet nimirum ex hac Moſis
 relatione, a primo statim lucis
 principio, talem terræ lucem fuisse
 concessam, quæ ortu & occasu
 suo diem faceret & noctem, id
 quod initio lux illa primigenia,
 primo die condita, postea Sol
 ipse præstitit, consequenter tel-
 lus solesse non potuit propria lu-
 ce undique fulgens, quippe in
 quo lucis & tenebrarum, dierum
 & noctium nulla datur vicissitu-
 do. *Leibnizius* autoris nostri sen-
 tentiam suam facit in *Theod. P. 3.*
§. 244. quia incendii, quo tellu-
 rem totam olim arsisse statuit,
 quædam indicia adhuc hodie re-
 periri

periri putat. Inter ea refert imprimis metalla & mineralia in visceribus lapidum producta, quoniam similia apparent iis, quæ ex nostris fornacibus proveniunt, quare & lapides istos scorias esse autumat, post magnam in incendio telluris fusionem relictas. Mare quoque ipsum censet ortum, dum particulæ humidæ ab igne ardentis terræ in ærem elevata igne extincto iterum deciderunt, inque ingentem cavitatem collectæ sunt, quæ tunc partes salinas resolutas ex cineribus imbibisse ipsi videntur, ut hinc mare saluum fieret. *Il semble, inquit, que ce globe a été un jour en feu, & que les rochers, qui sont la base de cette écorce de la terre sont des scories restées d'une grande fusion, on trouve dans leurs entrailles des productions de métaux, & de minéraux, qui ressemblent fort à celles, qui viennent de nos fourneaux: & la mer toute entière pourroit être une espece d'Oleum per deliquium, comme l'huile de Tarrre se fait dans un lieu humide. Car lorsque la surface de la terre s'étoit refroidie après le grand incendie; l'humidité, que le feu avoit poussée dans l'air, est retombée sur la terre, en a lavé la surface, & a dissout & imbibé le sel fixe resté dans les cen-*

dres, & a rempli en fin cette grande cavité de la surface de nôtre globe pour faire l'Ocean plein d'une eau salée. Veruntamen quod ad metalla attinet; notum est per experientiam, quod in iisdem terræ glebis, ex quibus summa diligentia extractum est, quicquid metalli inerat, temporis progressu novus ejus fiat proventus. Observari illud in minera Ferri Insulæ Ilvæ, in mineris quam plurimis Germaniæ, in terra, quæ e fodinis Peruvia eruitur, & Boyle teste in stanni & plumbi fodinis Anglicis, annotat *Franciscus Baylius Insit. Phys. T. 2. pag. 359.* Si autem hac ratione metalla quotidie generantur, causa productionis eorum alia erit, quam incendium telluris, & recte fortassis eam attingit *Cartesius Principiorum Philosophiæ Part. 4. num. 63.* consequenter metalla de incendio telluris testari minime possunt. Mineralia alia quotidie generari notius est. Unde de iis etiam simile esto Judicium. Neque vero mare ipsum, & quæ in primis urgeri videtur ejus falsedo incendium terræ satis indicat. Quid enim opus est ortum maris ex causis naturalibus explicare, cum Moses eundem omnipotenti digito divino acceptum ferat. Et quid opus est maris falsedinem excine-

fulgens (6) cum aliis quibusdam inferioribus angelis sui ordinis

B 3

cineribus telluris derlvare, cum etiam rationi consentaneum sit dicere, mari ab ipso principio eam inditam esse. Quia enim mare est unum ex magnis corporibus, quod maxime conducit ad eos fines, quorum gratia hæc mundi regio est condita, decuit DEum ab ipso principio donasse illud corpus istis proprietatibus, quarum statim usus debuit esse insignis, ut docet laudatus *Baylius l. c. pag. 440.* Provocat etiam *Leibnizius l. c. §. sequente 245.* ad testimonium Mosis *Gen. 1. v. 4.* & magnum terræ incendium in-nui putat, quando Moses DEum lucem a tenebris distinxisse scribit. At vero locum istum pro ipso facere non videmus; nos potius eundem evidenter contradicere supra ostendimus. Cæterum succurrere videtur auctori *Henricus Morus in Defens. Caballe Philos. T. 2. Opp. pag. 529.* quando Planetas, ex quorum numero etiam terra est, כוכבים appellari dicit; vocem כוכב autem a כו uctio & כב extinctio nominibus a כרה & ככה secundum certam & irreprehensibilem analogiam factis derivari censet; unde terram uti & ali-

os Planetas talis naturæ esse colligit, acsi ardentis aliquando splendentesque soles fuissent; luce vero & calore extinctis opaci postea planetæ facti essent. Sed notum est, quantum argumentis ab etymologia petitis tribuendum sit, inprimis quando dubii adhuc hæremus, an originem vocis recte detegere nobis liceat. *Stellæ quoque fixæ appellantur כוכבים Gen. 15. v. 5. Pl. 136. v. 9.* & alibi, quibus tamen ejusmodi uctio & extinctio tribui nequit, qualem *Morus* in Planetis contigisse fingit. Extingui quidem videntur & accendi, quando apparent & disparent denuo; sed hac ratione etiam Planetæ כוכבים ab uctione & extinctioe dici possunt, licet nunquam soles fuerint.

(6) Hæc dicuntur ex mente Astronomorum, qui ex vivida luce stellarum fixarum, Saturno remotiorum atque minorum, clarius tamen fulgentium proprium earundem lumen colligunt. Unde fixas totidem soles esse inferunt, & omne discrimen, quod inter solem nostrum & Stellas fixas observatur, in diversitatem distantiarum conferunt.

ordinis peccavit (7), forte intempestive insurgendo contra angelum aliquem solis longe majoris (8): tunc autem ob harmo-

(7) Quærere solent scholastici, an unus aliquis angelus inter eos qui defecerunt rebellionis fuerit Dux & Princeps, an vero omnes simul in eandem impietatem conspiraverint. Verum cum hodie inter dæmones ordo sit, ut unus eorum Princeps existat Matth. 25. v. 41. Matth. 12. v. 24. Matth. 9. v. 34. Luc. 11. v. 15. &c. probabile sane est, quod autor asserit, angelum quendam præminuisse, qui cum inferioribus sui ordinis peccavit. Accedit, quod Christus ipse de angelorum lapsu verba faciens, tanquam de uno Diabolo ceu insignitæ improbitatis angelo loquatur Joh. 8. v. 44.

(8) Quasdam hypotheses Turnerianæ de statu angelorum ante lapsum ab autore nostro approbati, & saltem specialius determinari supra observavimus; In explicando autem ipso angelorum lapsu dissentit auctora Turnero in eo, quod hic rebellionis Principem alium archangelum parem, ille eundem Luciferum alium majorem ferre non potuisse asserit, Verum, quæ *Zacharias Græpius in Theol. R. C. continuata Cap. 3. Quæ*

Turnero objicit, defectum nempe probationis ex Scriptura in ejusmodi rebus, quæ citra peculiarem revelationem sciri non possunt, & hypothesium quarundam infirmitatem imo falsitatem, eadem etiam auctori nostro jure opponere possumus, quando angelum Præsidentem Globi terrestris, contra angelum præsidem solis majoris nostri fortassis insurrexisse, & eo ipso lapsum esse statuit. Nescit enim hoc ipsum Scriptura S., & hypotheses, quibus nova illa sententiâ innititur, ita se habent, ut eas nullatenus approbare possimus. Supponit angelos quosdam cum suo duce terram incoluisse, id quod jam supra annot. 4. evertimus, supponit similiter alias angelos cum suo Præsidente in sole nostro habitare, quod iisdem argumentis confutari potest, supponit angelos cecidisse, cum terra non dum ejusmodi terra esset, qualis nunc est, quod ex Gen. 1. v. ult. clare refutatur. Conf. Ann. 10. Scriptura tantum in genere notat, angelos quosdam in veritate non perlitisse, Joh. 8. v. 44. & *degen.*, seu sanctam originem non tenuisse, dominici-

harmoniam præstabilitam Regni naturæ & gratiæ (9); consequen-

miciliumque suum reliquisse, in Ep. Judæ v. 6. reliqua omnia incerta sunt.

(9) Sub Harmonia universali etiam comprehendi Harmoniam Regni naturæ & gratiæ præstabilitam, asserit *Leibnizius* in *Theod.* §. 62. in *Causa Dei* asserit per *justitiam* ejus §. 46. & alibi, nec obscurum esse potest, quid per eam intelligat, cum similem harmoniam quam inter animam & corpus præstabilitam censet, clare satis explicaverit, ex qua etiam de harmonia regni naturæ & gratiæ judicium ferre licet. Existimat nimirum DEum corpus organicum ita condidisse, ut juxta certas leges machinæ corporeæ diversimode moveatur, alias autem leges accepisse animam, juxta quas varia præsentationes in ea sibi invicem succedant, & idea alia aliam sequatur: dum autem hac ratione quælibet substantia proprias suas sequitur leges, DEum omnia ita præstabilivisse docet, ut motus corporis organici cum perceptionibus animæ exquisitè concordent, ac si mutuis utriusque esset influxus, quem vulgus Philosophorum, ut loquitur, defendere solet. Proposuit hanc sententiam in *Journal des Sçavans ad A.*

1695. pag. 455. seq. & cum viri celeberrimi *Foucherius*, *Arnaldus Lamius*, *Balius* inprimis (quos nominat in *Theod. Disc. Prelim.* §. 26.) varia ipsi dubia movissent, mentem suam uberius exposuit in *Histoire des Ouvrages des savans ad A. 1696. pag. 274. seqv.* & in *Histoire Critique de la Republique des lettres T. XI. A. 1716. edito Art. 4. pag. 78. Conf. erudita Dissert. M. Job. Henrici Kreuschneri de origine idearum §. 32. seqv.* Simili ergo ratione dum Harmoniam Regni naturæ & gratiæ præstabilitam nominat *Leibnizius*, eo ipso indicat, in regno naturæ secundum naturæ leges a Deo statutas, in regno gratiæ secundum leges & ordinem gratiæ omnia fieri; DEum autem singula ita præstabilivisse, ut dum in utroque regno, secundum proprias leges omnia fiunt, gratiæ tamen regnum, & regnum naturæ mire conspiret, ac si alterum ab altero dependeat. Eadem ferme innuere videtur *Malebranchius* in *Traité de la Nature & de la grace*, qui inprimis *Discursu* 2 P. 2. §. 63. de pœna Judæis ob cædem Messii insticta ita disserit, ut egregium *Leibnizii* pro illustranda ejus sententiâ exemplum suppeditet.

sequenter per causas, quæ tunc contigerunt naturales globum nostrum maculis obductum opacum factum, locoque suo pulsus esse, ut stella fieret erratica, seu planeta, h. e. satelles alius solis, istius forte, cujus prærogativam ejus Angelus agnoscere noluit; (10) inque eo consistere, quod dici-

(10) Harmoniam præstabilitam regni naturæ & gratiæ postulasse putat autor, ut eo ipso tempore, quo angeli terrestris globi cum adhuc sol esset, incolæ, gratia data abusi ex statu gratiæ ceciderunt; Sol ipsorum per causas naturales conglomeratis quam plurimis maculis crusta obducetur, & opacus fieret, ex sede sua, in qua fixus hæserat, pelleretur, & cum reliquis Planetis circa alium solem errare inciperet; sicque lapsus angelorum ex statu gratiæ, debita pœna in regno naturæ responderet. Hic assentimur auctori, quando angelos ante lapsum ad regnum gratiæ in sensu Leibnitiano refert, atque adeo per lapsum ex statu gratiæ cecidisse docet. Utiq; enim gratia erat, & indebitus Dei favor, quod DEus per certa media æternam iis beatitudinem dare constituerit. Utiq; gratiæ divini adscribenda erant eximia quædam dona & insignes perfectiones; inprimis quatenus ipsi ut media data erant

ad felicitatem supernaturalem & lumen gloriæ consequendum Nec deerat illis gratia actualis excitans, adjuvans, cooperans, quæ in veritate persistebant, ut docent Theologi nostri. Quæ vero autor de pœna angelorum lapsum in regno naturæ secuta disserit, ea ut vana & fundamento solido destituta, imo falsa omnino repudiamus. Ista enim, quæ Moses de telluris nostræ formatione docet, ad pœnam angelorum jam tunc lapsorum & perversitatem mundi hujus inferioris refert, cum tamen imminente jam sine hexaëmeri omnes creaturæ Dei valde bonæ adhuc essent. Gen. 1. v. ult. Quod etiam supponit terram solem olim fuisse, & angelorum domicilium, supra jam clare satis refutavimus. Unde quæ de domicilii hujus depravatione in pœnam Angelorum lapsorum facta docet, merito absque prolixiore refutatione rejicimus. Cæterum non disquirimus operose, an per causas naturales contextis
nimi-

dicitur Luciferum cecidisse. (11) Jam opinatur Principem

C

caco-

nimirum quam plurimis maculis densioribus, ex quodam sole corpus aliquod opacum, qualis terra est, fieri potuerit. Confirmari enim illud quodammodo videtur ex eo, quod ipsæ Solis nostri maculæ conglomeratæ eum pene totum quandoque cooperuerint, ut per aliquot annos integros debile lumen effuderit, ceu post alios observat *Jacobus Robault in Tr. phys. P. 2. cap. 25. n. 14.* Præeuntem etiam autor habet *Cartesium in Princ. Phil. P. 4. n. 2.* qui simul processum, licet, ut ipse ait, per fictionem saltem quandam describit, quomodo initio maculæ exiguæ & paucae, deinde vero composito exparticulis post continuam earum dissolutionem residuis multo aëre & æthere plures semper atque densiores circa terræ superficiem genitæ eam totam tandem contexerint & obtenderant. Nec disputabimus de eo, an per causas naturales, Sol in centro vorticis sui ex hypothesi Cartesiana fixus, in Planetam, & satellitem alius Solis degenerare queat, id quod iterum asserit *Cartesius l. c.* quando terra maculis obducta & aëre involuta vim vorticis terram continentis im-

minutam, sicque hanc ipsam una cum maculis & toto aëre ambiente, in alium majorem vorticem, in cuius nempe centro noster Sol est, delapsam esse fingit. Non movebimus has controversias Physicas, & si de sola possibilitate quæstio est, quemlibet suo patimur abundare sensu. Nobis enim ostendisse sufficit, quod terra nunquam sol fuerit, unde simulea omnia, quæ de metamorphosi hujus solis proferuntur, sponte sua corrunt.

(11) Alludit sine dubio autor ad *Es. 14. v. 12.* Quomodo cecidisti de caelo Lucifer? Quamvis enim dictum istud de Rege Babylonio agere ex contextu constet, explicatur tamen à multis veterum de diaboli lapsu, aut saltem ad eundem applicatur, a *Tertulliano lib. 5. adversus Marcionem cap. 11.* *Origene lib. 1. τριτων δριζων cap. 5.* *Gregorio Nazianzeno Orat. 1. de pace Vol. 1 Op. pag. 198.* *Eusebio in dem. Evang. lib. 4. cap. 9.* *Ambrosii in Ps. 118. ferm. 3.* *Augustino lib. 11. de Genesi ad literam cap. 24.* *Gregorio M. lib. 4. Epistolarum Epist. 34 Rupertio lib. 1. de Verbi Dei cap. 10. &c.* Eorum vestigia premit *Leo Ca-*
strius

cacodæmonum, qui in Scriptura vocatur Princeps, imo DEus hujus mundi, cum angelis sui ordinis invidisse (12) homini super terra ambulanti, quem DEus forte ad acceptum lapsis angelis damnum farciendum creaverat; (13) adeo-

strius Comm. ad b. l. & Jos. Anton. Gonzalez de salas dissert. de duplici terra pag. 52. nec dissentit Job. Cocceus ad b. l. T. 2. Op. pag. 288. &c.

(12) De invidia Diaboli adversus hominem testatur autor libri sapientiæ cap. 2. v. 24. Unde non modo veteres quidam primum Cacodæmonis peccatum in invidia ista collocant, quos citat *Dionys. Petav. Dogm. Theol. T. 3. lib. 3. de Ang. c. 2. n. 8. seqq.* Sed & recentiores nonnulli eandem fovent sententiam, inter quos imprimis *Claudius in Oeuvres posthumes T. 4. tract. 3. pag. 210. seqq.* Diabolum homini dominium in cæteras creaturas præ angelis concessum invidisse & ita cecidisse docet. At vero autor libri sapientiæ per Satanæ invidiam mortem hominis; consequenter Adami lapsum non autem ipsum primum angelorum peccatum in mundum introivisse asserit. Probabilis nobis utique videtur, quod autor noster statuit, Diabolum alio prius crimine lapsum,

cum ita miser esset, hominem autem felicem videret, homini felicitatem invidisse, & sic in hoc statu misero invidia commotum ejus lapsum omnibus viribus intendisse. Invidia enim tristitiæ quædam species est, qua nempe quis ob bona, quæ aliis obveniunt, afficitur, adeoque ad eam miseri & tristes magis proni sunt, quam læti & felices, id quod quotidiana etiam experientia confirmat.

(13) Hominem in angelorum lapsorum locum fuisse conditum ἀπεργασθῆς asseritur, quæ creatioem primi hominis ita commemorat, ut nullam ibi angelorum mentionem injiciat. Supponit etiam autoris sententia, diabolum ante conditum hominem cecidisse, id quod Scripturæ contrariatur, quando circa finem hexæmeri, cum homo jam creatus esset, omnes creaturas valde adhuc bonas fuisse docet. Gen. 1. v. ult. Si quis *Jacobo Altingio* ad stipulari velit, qui hominem, consequenter & angelos ante hominem

adeoque omnem in id impendisse operam, ut cum criminum suorum consortem, miseriamque participem redderet. Hinc venit Jesus Christus ad salvandum homines. Hic est æternus Dei filius, quatenus filius unicus: sed qui (secundum veteres quosdam Christianorum, & hypotheseos hujus autorem) induta statim a principio rerum excellentissima inter creaturas (14), ad perficiendas om-

C 2

nes

nem lapsos, ante finem diei sexti cecidisse operose probavit *lib. 1. de tempore instituti sabbathi cap. 7. segg. Op. T. 5. pag. 10. segg.* nos sane non refragamur. Tunc autem dicendum, quod condito homine die sexto DEUS omnia adhuc bona fuisse viderit, & tunc demum ante finem ejusdem diei infelix lapsus tum angelorum, tum ipsorum hominum contigerit. Licet enim approbatio divina cum clausula diei sexti v. 31. conjungatur, non tamen propterea hæc ita immediate coherent, ut nullo plane interstitio ab invicem sejungantur. Creatio maris & creatio scemina v. 27. immediate connectuntur, cum tamen hæc aliquot actibus posterior fuerit illa, ut bene observat *Altingius l. 2. pag. 19.* Caterum non negamus, quosdam veteres auctori favore, dum angelorum lapsorum defectum, ne Dei civitas civium suorum numero fraudetur, ho-

mines electos supplere dicunt, ut *Augustinus in Enchirid. cap. 29. & lib. 22. de Civit. Dei cap. 1. Anselmus lib. 1. Cur DEUS homo cap. 18. Isidorus lib. 1. de summo bono cap. 12. &c.*

(14) Hæc est illa sententia, quam olim jam defendit *Origenes lib. 2. ἀπερὶ ἀρχῶν cap. 6. T. 1. in Job. p. 35. T. 20. in Job. p. 307. &c.* quando animam Christi cum verbo conjunctam ab initio creaturarum præxstitisse docet, antequam in corpus ex Maria natum illaberetur. Didicit autem eandem a Judæis, qui propterea colloquium fingunt inter DEUM & Messiam animam de redimendis hominibus creationis tempore habitum ut docet *Johannes Hoornbrekhus de convinc. Judæis Lib. 6. cap. 1 pag. 407* Recentius idem dogma defenderunt, *Henricus Morus, Josephus Glanvil, Robertus Flaminus &c.* nemotamen majori argumentorum apparatu instru-

instructus id ipsum asseruit, quam quidem *Eduardus Fowlerus in Dissertatione de Descensu hominis Jesu Christi ex caelis &c. super Job. 16. v. 28. anglice scripta & in epitomen redacta in Act. Erudit. suppl. T. 4. p. 17.* itemque in *vinciis Wilbelmo Sberlockio oppositis Anno 1706.* itidem anglicano sermone scriptis. Veruntamen, licet utique fateamur, non omnia argumenta, quae pro contraria sententia adferri possunt, animo fluctuanti aequè satisfacere, imprimis si quis hypothesi Origenianae de praexistencia animarum omnium pertinax inhaerere velit: sufficit tamen silentium Scripturae S. in ejusmodi dogmate mysterioso, de quo citra Scripturam nihil omnino scire & determinare licet. De Christi redemptoris nostri supernaturali incarnatione ratio nihil dicitur, sed omnia ex Scriptura discenda; at vero animam Christi ante incarnationem praexistisse Scriptura nullibi docet. Objeiunt quidem varia Scripturae loca, e. g. Joh. 16. v. 28. Hebr. 10. v. 5. Joh. 3. v. 13. Joh. 6. v. 62. 1. Cor. 15. v. 47. Eph. 4. v. 9. 10. sed allegata dicta vel agunt de *λόγῳ ἀσάρκῳ*, qui utique praexistit patri coaeternus, vel de Christo jam incarnato sunt explicanda, eeu Ecclesiae nostrae Do-

ctores in Exegeti sua abunde ostendunt: consequenter pro praexistencia animae Christi nullum argumentum suppeditant. Specialius omnia percurrere angustia paginae non permittit, examinabimus tantum locum in ipso rubro dissertationis Fowlerianae expressum Joh. 16. v. 28. quo tanquam ultimo fundamento Fowlerus sententiam suam superstruit. Dicit ibi Christus: *Ἐξήλθον παρὰ τῆς Πατρὸς καὶ ἐλήλυθα εἰς τὸν κόσμον πάλιν ἀφίθμι τὸν κόσμον, καὶ πορεύομαι πρὸς τὸν Πατέρα.* Perreditam ad Patrem sine dubio intelligit, quod per exaltationem suam in gloriam suam intrarit. Luc. 24. v. 26. Licet enim alias abitus ad Patrem, non solum terminum, sed etiam viam ipsam connotet, ut pote Joh. 16. v. 5. 16. &c. hic tamen ille post derelictionem mundi ponitur; adeoque passionem mortem &c. Christi connotare non potest, sed tantum gloriosam Christi exaltationem exprimit, qua ad patris dextram confedit h. e. secundum humanam naturam ad regimen divinum ejusque plenarium ac incessantem usum euectus est. Vi contrariorum itaque sequitur, quod exitus a Patre hoc loco nihil aliud significet, quam quod Christus primo conceptionis

nes (15), iis se se associavit, id quod est secunda filiatio,
 C 3 per

nis momento communicatorum humanæ suæ naturæ axiomatum usu & exercitio se evacuaverit, quæ evacuatio optime dici potest exitus a Patre, quoniam axiomata ista divina, quæ λόγος humanæ suæ naturæ una cum hypostasi divina communicavit, & quorum usu Christus secundum humanam naturam in statu exinanitionis se evacuavit, ὁ λόγος habet per æternam generationem a Patre. Porro per derelictionem mundi, quia antecedit reditum ad Patrem, commodissime intelligitur omnium infirmitatum humanarum depositio, quibus, quamdiu in hoc mundo vixerat, sponte obnoxius fuerat. Unde per adventum in mundum, qui exitum a Patre consequitur, indicatur assumptio illarum infirmitatum, quæ alias etiam per descensum ex cælo exprimitur. Joh. 3. v. 13. Sic habemus in verbis nostris dictum classicum, quod de exaltatione, & exinanitione Christi agit, cujus sensus hic est: Primo statim conceptionis momento me exinanivi, quando donorum mihi communicatorum usu me evacuavi, arque infirmitates humanas assumsi; nunc ve-

ro tempus est, ut rursus exalter & infirmitates istas assumptas deponam, sicque ad plenarium ac incessantem donorum mihi collatorum usum extollar. Vid. *Franc. Jul. Lütke in Coll. Bibl. pag. 180. seqq.* Si autem hac ratione ejusmodi exitus a Patre intelligitur, & adventus in mundum, qui ipso incarnationis principio posterior est, dictum hoc de Christo incarnato erit explicandum: consequenter non de anima Christi ante incarnationem præexistente, ut vult Fowlerus. Cæterum qui plura de hac controversia legere desiderat, adeat *Wilhelmum Sherlockium in examine Dissert. de descensu hominis J. C. &c. cujus excerpta habentur in T. 4. suppl. Act. Erudit. pag. 51. seqq. it. Joh. Marckium in Dissert. Acad. contra præexistentiam animæ Christi in cælis ante corporis ejus ortum in terris, ex nostris Zachariam Græpium in Christol. R. C. Q. v. 1.*

(15) Hæc sententia de merito Christi non hominibus modo; sed & rebus creatis quibuscunque utili iterum Origeniana est, ut prolixè probat *Petrus Daniel Huetius in Origenianis lib. 2. pag. 57. seqq.* imo ex parte jam ante Ori-

Origenem defensores habuit, ceu ex *Tertulliani lib. de carne Christi cap. 14.* intelligitur. Veruntamen Scriptura expresse docet, meritum Christi ne quidem ad Angelos extendi, sed ad solos homines pertinere, in loco illustri Ebr. 2. v. 16. Οὐ γὰρ ἤπερ Ἀγγέλων ἐπιλαμβάνεται, ἀλλὰ σπέρμα τῷ Ἀβραάμ ἐπιλαμβάνεται. Hic enim ἐπιλαμβάνεται, quod alias denotat manu apprehendere ut Marc. 8. v. 23. Luc. 9. v. 47. c. 14. v. 4. &c. commodissime ita accipitur, ut manu quasi injecta ex periculis liberare, succurrere & opitulari significet, quo sensu etiam legitur Syr. 4. v. 12. Ἡ σοφία ἐπιλαμβάνεται ζήόντων αὐτήν. Sapientia opitulatur querentibus eam. Unde verborum Apostoli sensus hic est: Nusquam in Scriptura legitur, quod Christus Angelis opituletur; sed semini Abrahamæ succurrit. Licet vero hæc expositio sit etiam Photinianorum; minime tamen est Photiniana, & in mysterium incarnationis injuria, quod jam ex v. 14. clare satis probatur. Unde & approbata est ab *Eslio & Brauno ad h. l.* ab *Hammondo ad Col. 1. v. 20.* inprimis autem speciose defensa a *Limborchio in Comm. ad h. l.* Objici quidem posse videntur loca Paulina, Eph. 1. v. 10.

Placuit Deo ἀνακεφαλαιώσασθαι τὰ πάντα ἐν τῷ Χριστῷ, τὰ τε ἐν τοῖς ἑρανοῖς ἔτι τὰ ἐπὶ τῆς γῆς it. Col. 1. v. 18. 19. 20. Ὅτι ἐν αὐτῷ ἐυδόκησε πᾶν τὸ πλήρωμα κατακεφαλαιώσασθαι. Καὶ δι' αὐτῆς ἀποκαταλάσσει τὰ πάντα ἐς αὐτὸν. Εἰρηνοποιήσας διὰ τῆς αἱμάτων τῆς σαυρῆς αὐτῆς δι' αὐτῆς, εἰτε τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, εἰτε τὰ ἐν τοῖς ἑρανοῖς. Verum quod attinet ad locum priorem, per τὰ πάντα non intelligimus omnia simpliciter: sed τὴς πάντας, ut alibi Gal. 3. v. 22. coll. Rom. 11. v. 32. ἀνακεφαλαιώσασθαι autem significat colligere, sub unum caput congregare, & in re militari de collectione sparsorum militum in unum globum usurpatur. Unde hoc tantum dicit Paulus, homines terræ incolas per peccatum a sanctis Angelis cæli incolis disjunctos per Christum ad eandem iterum societatem pertinere, & sub unum Caput iterum esse congregatos. In posteriori loca τὰ πάντα rursus denotare dicimus τὴς πάντας h. l. omnes omnino homines, & censemus agi ibidem v. 19. de reconciliatione eorundem cum Deo per Christum facta, v. 20. autem de pacificatione reconciliatorem istam secuta inter angelos & homines, qui per peccatum etiam angelorum hostes facti fuerant.

Quo

per quam ille est primogenitus inter omnes creaturas. (16)
Hic est, qui Cabbalisticus Adam Cadmon vocatur. (17) Plan-
tave-

Quo pacto neuter loci auctori nostro patrocinatur.

(16) Hic locus recte explicatur de filiatione Christi prima, qua ab aeterno ex essentia Patris genitus est. Unde non dicit *πρωτογέννητος* sed *πρωτότοκος*. Nec obstat, quod Christus *πρωτότοκος* *πάσης* *κτίσεως* appellatur. Ita enim dicitur, non quasi etiam creatura sit, cuius quippe contrarium versus sequens abunde docet: sed quia est *πρό* *πάσης* *κτίσεως* *πρωτότοκος* *καὶ* *μονογενὴς* *γεννηθείς*: Ut explicant Chrysostomus, Oecumenius, Theodoretus & alii. Conf. B. Gerhardus Comm. ad b. l. & Steph. le Moyne in Notis ad varia sacra T. 2. pag. 447. seqq.

(17) De Adam Cadmon Cabbalisticæ prolixè quidem, sed obscure pro more suo multa disse- runt, quorum quaedam potiora & aliis clariora proferemus: R. Jizchak Lorienensis Tract. 1. lib. Dru- schim Cap. 1. scribit: sciendum est breviter, quod lux suprema omnium & celsissima sine carens, & infiniti nomine appellata nulla cogitatione, nullaque speculatione attingi queat, ejusque fundamen- tum abstractum plane sit & remo-

tum ab omni intellectu, quodque fuerit ante omnia emanatione produ- cta creata formata & facta, nullumque in illa fuerit tempus, ejusque caput vel initium, cum semper extiterit, & maneat per- petuo omni principio & sine ca- rens: Ab hoc autem infinito post- modum descendit existentia lumi- nis illius magni emanatione produ- cti, quod vocatur Adam Kadmon, Adam omnibus primis prior. Dein- de similiter ab isto descendunt lumina ab ipso dependentia, quae multa sunt admodum, procedunt- que ab ipso, & splendoris sui ra- dios extra ipsum emittunt — Deinceps ab illo dependent qua- tuor mundi, emanationis sc. (Azi- luthicus) Creationis (Briathicus) Formationis (Jezirathicus) & fa- ctionis (Asiathicus) nomi satis & late propositi in libro Sobar & Tik- kunim. Jam vero emanatio lucis hujus primæ & cæteri mundi, qui sub ipsa sunt, principium & finem habent, nec tempore destituuntur, quoad existentiam atque emana- tionem suam, quod in se non habet in infinito supra commemorato. R. Abraham Cohen Ira in *שו"ת* אברהם Diff. 3. cap. 8. juxta aucto- rem

rem Cabbala denudata T. 1. P. 111. pag. 72. hæc habet: Sciendum est, Numen infinitum seu causam primam immediate produxisse אדם קדמון i. e. quod in ipso dicitur Homo primus, qui est intellectus occultus & cogitatio divina & ab ipso subsequenter lumina superna prodixisse &c. it. Dissert. 5. cap. 12. pag. 106. Infinitum contractione sua locum fecit causatis suis producendis, & vestigium aliquod reliquit in spatio illo, quod subiectum est, & quasi vas omnis lucis illuc infuse, ex qua productus est Adam Kadmon, & ipso mediante reliqua enia. In אור קדמון nimirum seu spatium primum Ken-soph ita contractus insudit lucem suam & potentiam suam, illudque formavit & perfecit, ita, ut Adam Kadmon causatum ejus primum perfectissime & actu secundo compositus sit & spatio factio per contractionem seu essentia, & e luce in illud immissa seu existentia vel actu secundo. Idem Dissert. 6. cap. 4. latius deducit, quare Adam Kadmon vocetur Adam, quia nimirum sicut homo est microcosmus; sic Adam Kadmon macrocosmus: sicut homo materialis summum locum habet inter inferiora; sic Adam Kadmon inter superiora &c. Quare autem ad differentiam Adami Protoplastæ,

qui אדם קדמון nuncupatur, præcisè Kadmon vocetur exponit R. Schimeon Ben Jochai in Tikkunim: Vocatur קדמון anterior seu prior, quia est ante totam Aziluth, eaque prior, Vid. lex. Cabbalistic. pag. 28. Hæc de Adam Kadmon asserta Cabbalistica eruditi diversimode explicant, nec quid per eundem intelligatur omnes eodem modo definiunt Non nulli ipsum DEum, quatenus certo modo se manifestat, & virtutem quandam ac operationem divinam indicari putant, quod vult Joh. Franc. Buddeus in Introd. ad Hist. Philos. Ebraeorum pag. 322. Joh. Wilhelmus Peterse-nius T. 1. der Wiederbringung aller Dinge. P. 1. pag. 134. figuram hujus Adami ex mente Judæorum exhibet, & addit: Aus dieser Figur ist klar und offenbar, daß Adam Kadmon kein eigentlich genantes Geschöpfe, sondern bloß eine Modification der Göttlichen Substantz sey, die sich nach einigen ibren Theilen also zu trennen und zu vermischen beliebet. Und gewislich, so Adam Kadmon was von dem Göttlichen Wesen Unterschiedenes wäre, so würde folgen, daß nicht Gott. sondern Adam Kadmon die Welt geschaffen habe, welches von der jüdischen Synagoge allezeit fern gewesen ist zu

taverat forte tabernaculum suum in magno illo sole,
D qui

zu bejabeu. Alii λόγος, per æternam generationem a Patre productum, & secundam Trinitatis personam intelligi putant, ut *Henricus Morus in Questionibus ad Tract. 1. lib. Druschim cap. 1.* qui propterea descriptiones istas, quæ ad hanc non quadrant, tanquam inepta recentiorum Cabbalistarum figmenta repudiat. *Campegius Vicinga* supposito Cabbalistarum & Platoniorum consensu Adam Cadmon eundem cum λόγος Platoniorum esse docet. *Obs. S. T. 2. lib. 5. cap. 12. §. 7. pag. 158.* Animam Messie per Adam Cadmon designari putat, qui notas adjecit ad *R. Jizchack Lorie tract. de revolutionibus animarum T. 2. Kabb. Denud. P. III. Tr. 2 pag. 244.* eam tamen non solam, sed unitam λόγος ab initio creaturarum, uti hoc filius explicavit & probavit *Autor adumbrationis Cabbale Christianæ pag. 6. seqq.* Et hæc est illa sententia, cui etiam accedit autor noster, quando filium Dei a principio rerum natura excellentissima inter crea-

turas indutum per Cabbalistarum Adam Cadmon indicari existimat. Nos in præsentiarum mittimus aliorum sententias: instituti autem ratio postulat, ut de hac ultima, quæ etiam auctoris nostri est, mentem nostram aperiamus. Dicimus nimirum, descriptiones Cabbalisticas Adami anterioris ita se habere, ut ad animam Messie λόγος unitam applicari omnes non possint. Nam (1) supponit hæc applicatio præ-existentiam animæ Christi ante incarnationem, ab initio scilicet omnium creaturarum, siquidem Adam Cadmon ante omnes creaturas est, quid autem de hac præ-existentia sentiendum, jam supra *Observ. 14.* exposuimus. (2) Per Adam Cadmon omnia creata sunt a Deo infinito; non vero per animam Messie λόγος unitam, siquidem creatio hujus universi λόγος, non animæ λόγος unitæ tribuitur. *Joh. 1. v. 3.* (3) Adam Kadmon est a Deo infinito per emanationem, anima Messie, tanquam veri hominis per

qui nobis lucet ; (18) sed venit tandem in hunc globum , quem nos inhabitamus , ubi ex virgine natus humanam naturam assumpsit , ut homines ex ipsorum & sui hostis manu eriperet. Et quando tempus Judicii appropinquabit ; cum nempe tempus instabit , quo præsens globi nostri facies peribit ; (19) visibilis redibit ,
ut

per creationem , quod & ipse autor non diffitetur.

(18) Licet quis admitteret hypothesein autoris de primogenito creaturarum ; non tamen apparet ratio , quare Principis hujus creaturarum sedes præcise in sole nostro esse debeat , adeoque sol noster pro loco in toto mundo primario habendus sit , cui multas stellas fixas nullo modo cedere Astronomiæ periti haud improbabiler colligunt. Ipse proinde *Leibnitius* autoris assercionem ut rationi non satis conformem rejicit. in *Theod. pag. 128.* Si quis provocare velit ad *Pf. 19. v. 6.* In sole posuit tabernaculum suum ; unde *Manichæi* Christum in sole corpus suum deposuisse probarunt , &

Origenes probasse fertur , quem tamen vindicat *Huetius in Origen. lib. 2. p. 62.* ille , inspiciat quæstextum Ebraum , & videbit locum illum plane alium habere sensum , qui tantum dicit , quod Deus soli in cælis locum quandam concesserit.

(19) Conflagrationem mundi , in extremo die futuram non omnimodam terræ nostræ annihilationem , sed ejus solummodo immutationem inferre clare docet autor : imo quia in sequentibus statim solis permanentis mentionem injicit , nec tamen ullam ejus mutationem commemorat , eandem conflagrationem non nisi ad hunc mundum sublunarem ad terram nostram cum ambiente cælo aëreo referendam

cen-

ut bonos hinc auferat, & in solem forte transportet;
 (20) malos autem cum Dæmonibus, qui eos seduxe-

D 2

runt,

cenfere videtur, quemadmodum particularem ejusmodi unius corporis mundani exuftionem, cum circa finem feculi 16ti insignis ftella in Caffiopea effulfit, contigiffe nonnulli exiftimant. Vid. *Act. Erud. ad A 1693 pag. 17.* De thefi priori a multis veterum & recentiorum, imo & noftræ Ecclefiæ nonnullis Doctõribus approbata non acriter difputabimus, quia fatemur argumenta contrariæ fententiæ talia effe, ad quæ commode responderi potelt, fi tantum deſtructionem formæ, rei alicujus effentialem abolitionem, non tamen totalem ſubſtantiz annihilationem inferre animadvertimus. Videri ea poſſunt apud *B. Gerhardum in L. L. T. 9. de conf. ſeculi 6. 39. ſeqq.* Quod vero ad theſin poſtteriorem attinet, obſtare videntur nonnulla Scripturæ loca, quæ noſtro quidem iudicio conflagrationem particularem ſolius terræ & cæli

ærei eam ambientis non permittunt. *Cæli peribunt*, dicit David, וכלם & omnes ſicut veſtimentum veteraſcent. Univerſi quotquot ſunt veteraſcent. Ergo non cœlum ſaltem æreum, ſed & æthereum. Pf. 102. v. 27. Notabilis in primis locus eſt Pf. 72. v 7. *Florebit juſtus in diebus ejus & multitudo paciæ* ער-כלי ירח *donec non amplius erit luna.* Loquitur David de regno gratiæ, quod Meſſias in hoc mundo habet, & cujus finis erit in extremo die, quando alia regni Chriſti forma incipiet, ut etiam Paulus docet 1 Cor. 15. v. 24. Jam autem hujus regni finem ita deſcribit, ut dicat, tunc non amplius fore lunam. Ergo poſt extremum diem luna non amplius luna erit: ſi hoc; Ergo & in extremo die non ſola terra conflagrabit.

(20) Cœlum beatorum locum aliquem corporeum eſſe,
 Theo-

runt, hic pœnis afficiat. Tunc terræ globus ignem concipiet, & Cometa fortassis erit. (21) Ignis ille nescio quot æones durabit; caudam autem Cometæ designat fumus, qui juxta Apocalypsin continenter ascendet, & hoc incendium erit infernus, (22) seu mors

Theologi nostri determinare non audent: sed ponamus illud; unde vero probabitur, cœlum beatorum præcise in sole esse. Putamus certe, argumenta, quæ hic proferri possunt, probabiliora non esse iis, quæ in sole infernum esse evincunt ex sententia cujusdam anonymi in *Traët. Anno 1714. Londini anglie edito de natura & loco inferni.*

(21) Quando autor ardentem terræ globum in ipsa conflagratione per aliquot æones, h. e. ex ejus sententia per aliquot periodos œconomix divinæ duratura, Cometam fore docet, supponit sine dubio atmosphæram circa ardentem terram ineffabilis spissitudinis & maxime caliginosam, ex vaporibus & fumis in isto statu

compactam, quam etiam indicat *Henricus Morus in Magni Myst. Piet. lib. 6. cap. 9. Opp. T. 3. pag. 223.* Cometæ enim non apparent ut globi ardentes, sed per telescopium visi simillimi videntur nubeculæ a sole illuminatæ teste inprimis *Erhardo Weigelio*, cui Cometam A. 1664. una cum nubecula aliqua in vicinia horizontis a Sole adhuc illuminatæ simul contentur datum est. Vid. ejus *Fortsetzung des Himmels-Spiegels. pag. 96.*

(22) Non adstipulamur auctori, quando cum *Henrico Moro l. c.* præeunte quodammodo ipso *Origene lib. 5. contra Celsum p. m. 481.* ardentem terram infernum fore putat. Nam (1) nondum probatum est, ignem infernalem esse ignem ejusmodi

cor-

mors secunda, de qua Scriptura S. loquitur. Tandem tamen infernus mortuos suos reddet, (23) mors ipsa

D 3

de-

corporeum materialem & visibilem. Licet enim in Scriptura, sulphur, flamma, fumus &c. ei tribuatur; notum tamen est, res futuri seculi describi verbis hujus seculi. (2) Ignis infernalis ante terræ conflagrationem jam nunc existit, siquidem dives helluo jam tunc, quando fratres ejus adhuc vivunt, de cruciatibus in flammis infernalibus conqueritur. Luc. 16. v. 24. (3) Terra non in æternum flagrabit, sed conflagrabit. Etenim *σοιχθα κωσθ-μενικα λυθησονται, κη γη κη τα εν αυτη εργα κωκαησεται* 2. Pet. 3. v. 10. At vero ignis infernalis perpetuus est, ut mox probabitur.

(23) Hæc sententia Origenis ex ipso gentilismo petita de sine pœnarum infernalium, & quidem non per annihilationem damnatorum, ut fociiani volunt, & qui fociinanz ied per mutationem status eo-

rundem miseri infelicem explicato *lib. 1. αρεγι δεχων Cap. VI. lib. 3. cap. 5. Tom. 15. in Matthæum pag. 397.* & in multis aliis locis asserta defensores post ipsum, intergræcos inprimis, multos habuit, saltem ex parte Doctores misericordes, contra quos disputat *Augustinus lib. 21. de Civ. Dei cap. 17.* Sopitam controversiam resuscitavit *Waltherus Lolhardus*, quem secuti sunt *Cælius secundus Curio, Franciscus Georgius, Guil. Postellus, Stanislaus Pannonius, Joan Denek, Petrus Serarius, Abraham von Franckenberg, Job. Pordage, Franciscus Mercurius van Helmont, Jobanna Leade, Thomas Burnetius, Job. Conradus Dippelius, Job. Eleonora Petersenia &c.* Instat omnium autem esse poterit hujus maritus *Job. Wilhelmus Petersenius*, qui vastum & varia cœteroque eruditione refertum opus edidit: *Von dem Geheimnisse*

destruetur, Ratio & pax regnabunt iterum in spiritibus, qui perversi fuerant. Sentient iniquitatem suam, adorabunt Creatorem suum, eumque eo intensiori complecten-

nitz der Wiederbringung aller Dinge, ubi liberationem damnatorum atque restaurationem conquisitis undique argumentis ex professo prolixè sibi probandam sumpsit. Nos cum Augustana Confess. Art. 17. æternitatem pœnarum infernaliū docemus (1) quia Christus dicit: Καὶ ἀπελεύσονται ἔτι εἰς κόλασιν αἰώνιον, οἱ δὲ δίκαιοι εἰς ζωὴν αἰώνιον. Matth. 25. v. 46. Correspondet hic æternitas pœnæ æternæ æternitati vitæ æternæ, & utraque per eandem vocem αἰώνιον in uno eodemque versiculo exprimitur. Sicut itaque ζωὴ αἰώνιον est vita sine fine, ut autor ipse in fine systematis sui fateri videtur; ita etiam κόλασις αἰώνιον est pœna sine fine. Excipiunt quidem, qui secus sentiunt, aliam esse rationem vitæ æternæ, aliam pœnæ æternæ. Vita æterna est sine principio, & æternam habet radicem, in

Deo ipso, adeoque etiam est sine fine, & æternitas ei tributa est æternitas absoluta; pœna æterna in tempore incipit, & peccatum sequitur, quod æternam non habet radicem, adeoque etiam finem habet, & æternitas ei tributa non nisi de periodica æternitate intelligenda. Veruntamen respondetur (α) licet ratione initii disparitas quædam esset inter vitam æternam & pœnam æternam; nondum tamen propterea statim disparitas quædam infertur ratione finis, cum contradictio nulla demonstrativo quodam argumento ostendi queat, si quis dicat, non illud tantum quod initium non habet, sed & quod in tempore incepit permittente & volente Deo omni sine carere. Humana Christi natura in tempore cœpit, & tamen in æternum manebit. Neque vero (β) hæc disparitas vitæ & pœnæ æternæ ratione prin-

plectentur amore, quo abyssum, unde iis exire liceat profundiore esse animadvertent. Interea per parallelismum harmonicum Regnorum naturæ & gratiæ diutur-

principii conceditur. Si enim de radice sermo est; utriusque radix est in Deo, ejus quidem in amore divino, hujus in justitia divina: si de actuali fructu vitæ æternæ & punitione infernali sermo est, utraque initium habet, & præexistentiam creaturæ in tempore productæ supponit. (2) Christus simpliciter omnem poenarum infernalium finem aperte negat, quando de gehenna damnatorum dicit, quod sit τὸ πῦρ τὸ ἀπὸ βέτου, ὅπου ὁ σκώληξ αὐτῶν ἔσται, ἕως τὸ πῦρ ἔσθλην. Marc. 9. v. 43. 44. Excipiunt quidem observanda esse voculam ὅπου, Christum non simpliciter dicere, quod vermibus damnatorum non moriatur, & ignis non extinguitur, sed quod vermibus damnatorum in gehenna non moriatur, quod ignis damnatorum, quam diu gehenna fuerit, non extinguitur; extingendum autem

esse ignem, & vermem moriturum, quando gehenna abolabitur. Verum enim vero respondetur, Christum desumpsisse verba sua ex Es. 66 v. 24. ubi simpliciter dicitur: כִּי תִלְעֶתֶם לֹא תִמָּוֶת וְאִשׁ לֹא תִכְבֵּה. Frustra adeo in voce ὅπου subsidium quaerunt, quæ in Esaiâ non extat, & saltem a Christo propterea adjicitur, ut cum in v. 43. de πῦρ quodam sermo sit, eundem vox hæc cum sequente v. 44. commode connecteret. (3) Christus de Juda proditore suo dicit: Καλον ἦν αὐτῷ, εἰ ἐν ἐγενήθη ὁ ἀνθρώπος ἐκεῖνος. Matth. 26. v. 24. Bonum fuisset, aut potius Phraisi Ebrais usitata: Melius fuisset ipsi, si nunquam natus fuisset ille homo. Jam autem quis diceret, melius esse plane non existere, quam per breve aliquod tempus cruciari, & in æternum deinde felicem esse. Breve tempus nominamus

diuturno hoc & magno incendio purgatus erit terræ globus a suis maculis. Sol iterum fiet, (24) angelus ejus Præses locum suum recuperabit, cum aliis sui ordinis

mus tempus cruciatuum ex hypotheti adversarii, quia omne finitum, quantumcunque etiam sit non habet sensibilem proportionem ad infinitum, & pro exiguo, imo pro nullo haberi potest. Dicendum itaque omnino, Christum respicere ad pœnam infernalem, nunquam finiendam. Sic enim utique melius est nunquam existere, quam in æternum cruciari. Quæ obijciuntur ab adversariis, partim sunt argumenta rationis probabilia, quorum contra aperta Scripturæ verba in articulis fidei valor nullus est: partim nituntur dictis quibusdam Scripturæ obscurioribus, quæ ex clarioribus explicanda sunt, ut analogia fidei servetur. Autor provocare videtur ad Apoc. 20. v. 13. unde verba ejus desumpta sunt, sed incommode satis, quia reddicio mortuorum, de qua Johannes loquitur, judicium ex-

tremum & projectionem in stagnum ignis antecederet, ut versus sequens clare docet; autor autem redditionem intelligit, post judicium extremum post aliquot zônes futuram & talem, cum qua ipse infernus aboleatur.

(24) Supponit autor sperandam restitutionem omnium in pristinum statum in quo ante lapsum fuerunt. Sicut itaque tellurem nostram solem olim fuisse credit, ita quoque eandem in solem rursus mutatum iri existimat. At vero hypothesein posteriorem jam supra refutavimus n. 5. & quod ad priorem attinet, ejusmodi restitutionis universalis solide probari nequit, quæ etiam plantarum, insectorum, brutorum &c. restitutionem infert, ipsi *Petersenio* acerrimo alias restitutionis universalis defensori minime probatam in *T. 1. der We-derbrin-*

dinis angelis , homines damnati cum ipsis erunt ex numero angelorum bonorum , hic Princeps Globi nostri homagium præstabit Messiaæ Principi Creaturarum,

E

gloia

derbringung aller Dinge P. 1. fol. 70. & alibi. Παλιγγενεσία, de qua Christus loquitur Matth. 19. v. 28. non præcise ex Philosophia Stoica debet explicari , ubi instaurationem mundi post ejus exustioem significat, ut docet *Thomas Gatakerus in Notis ad Marci Antonini lib. XI. §. 1. pag. 318. it. in Advers. Miscell. Posth. Cap. 33. pag. 770. nec non Job. Clericus Comm. ad l. c.* sed potest specialioem obtinere significatum, & restitutionem tantum corporum nostrorum, resurrectionem mortuorum denotare, pro qua explicatione *Theophylactum, & Euthymium* ex græcis, ex latinis *Hieronymum, Gregorium M. Augustinum, Bernbardum* &c. citat *Swicerus in Thes. Eccl. ad vocem παλιγγενεσία*. Notabilis in primis locus est in *Eusebii H. E. lib. 5. cap. 1. pag. 165.* ubi *Eccliesiæ Viennensis & Lugdunensis*

in martyrum suorum cineres adeo persecutores sævisse ajunt, *ως δυνάμειοι νικήσαι Θεόν & ἀφελῆσαι αὐτὸν τὴν παλιγγενεσίαν, ἵνα ὡς ἔλεγον ἐκένιοι, μηδὲ ἐλπίδα ἔχουσι τῆς ἀναστάσεως. Act. 3. v. 21.* Petrus ἀποκαταστάσεως πάντων mentionem injicit, quem locum nonnulli priori ex *Matthæo* parallelum faciunt, & mysterium restitutionis universalis aperte docere putant. Verum licet facile concedamus, ἀποκαταστάσεως vocem alias ita usurpari, ut ad exprimendam restitutionem universalem apta sit, Adhibetur enim apud *Jctos* græcos de restitutione in integrum in priorem statum, apud *Astronomos* de restitutione solis & lunæ in pristinum orbitæ suæ locum, in *Philosophia Stoica* de instauratione mundi, quæ ut modo diximus, etiam *παλιγγενεσία* vocatur. Vid. *Petersen T. 1. der Wiederbr.*

gloria hujus angeli in gratiam recepti major erit,
quam ante lapsum fuit.

Inque DEos iterum fatorum lege receptus,
Aureus æternum noster regnabit Apollo.

Wiederbr. P. 1. fol. 3. sequ. Hombergk in Parergis Sacris. Clericus in Comm. ad l. c. Burnetius in telluris Theoria S. lib. 4. cap. 5. Thomafius in Exerc. de exustione mundi stoica Diss. 9. &c. Quæstio tamen adhuc est, an quod ἀποκατάστασις πάντων significare potest, in verbis Petrinis revera etiam significet.

Non dicitur simpliciter ἀποκατάστασις πάντων: sed additur ὃν ἐλάλησεν ὁ Θεός. Commodissime itaque ἀποκατάστασις idem esse potest, quod τελείωσις, ceu Hesyebius vocem istam explicat, ut sensus sit, Christum cælum capere, donec omnia fuerint consummata, quæ Prophetæ prædixerunt.

94. A 7355

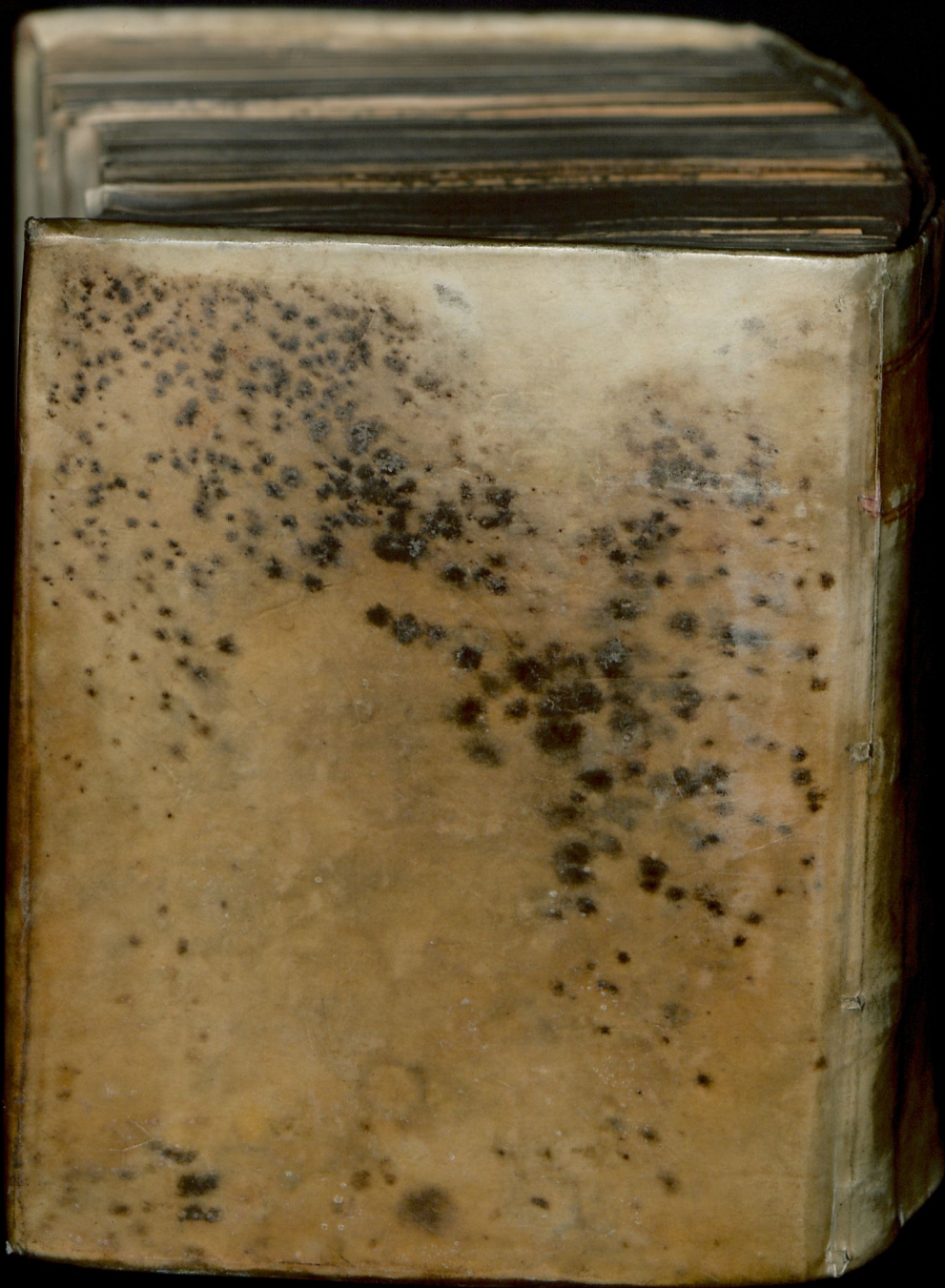
ULB Halle 3
000 925 640

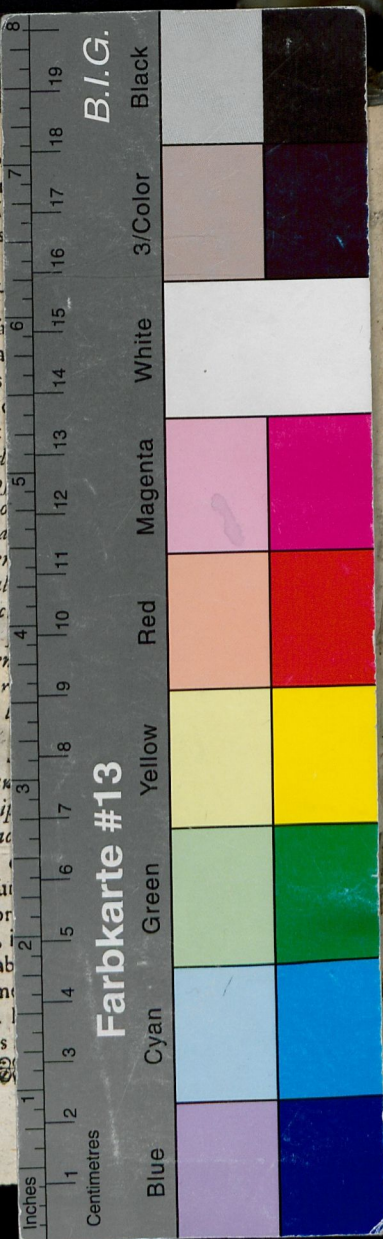

5b.

FAVENTE SUMMO NUMINE
MAGNIFICI SENATUS ACADEMICI JUSSU
PRO LOCO
PROFESSIONIS IN THEOLOGIA
EXTRAORDINARIÆ
NOTAS ET ANIMAD-
VERSIONES
IN
ANONYMI CUJUSDAM
THEOLOGIÆ
ASTRONOMICÆ
SYSTEMA,

PUBLICO ERUDITORUM EXAMINI SUBMITTIT

P R E S E S

CHRISTOPHORUS *Sanghansen/*

S. THEOL. D. EJUDEMQUE ET MATHEMATUM P.P.

R E S P O N D E N T E

JOHANNE PHILIPPO *Bullinger/*

REG. BOR.

IN AUDITORIO MAXIMO

ANNO MDCCXVIII. DIE VIII. APRIL. HORIS ANTE - ET POMERID.

REGIOMONTI. TYPIS REUSNERIANIS.